

Beleidsplan begraafplaatsen gemeente 's-Hertogenbosch 2024

De gemeenteraad van de gemeente 's-Hertogenbosch,
In zijn vergadering van 8 oktober 2024
Gezien het voorstel met reg.nr. 16840547,
Besluit vast te stellen
Het Beleidsplan begraafplaatsen gemeente 's-Hertogenbosch 2024

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Gemeente 's-Hertogenbosch heeft verschillende regelingen en afspraken vastgelegd met betrekking tot het beleid, beheer en gebruik van de gemeentelijke begraafplaatsen. Er is een behoefte om deze samen te brengen in een beleidsplan. In dit beleidsplan beschrijven we de visie op het beleid voor de gemeentelijke begraafplaatsen in de gemeente 's-Hertogenbosch. Het vormt de basis voor het gebruik en beheer van deze begraafplaatsen en voor de gemeentelijke verordeningen die voor deze begraafplaatsen gelden.

1.2 Afbakening

De gemeente 's-Hertogenbosch heeft vijf begraafplaatsen in eigendom. Daarvan beheert de gemeente zelf de gemeentelijke begraafplaatsen Rosmalen, Engelen en Oud-Empel. De gemeente is ook eigenaar van de begraafplaatsen Orthen en Ketsheuvel, waarvan het gebruik en beheer is belegd bij de stichting Solamen. De stichting legt daarover jaarlijks verantwoording af aan de gemeente. Vanuit onze verantwoordelijkheid maken we beleid voor deze gemeentelijke begraafplaatsen en beschrijven we hoe we omgaan met trends en ontwikkelingen. Het beleidsplan heeft betrekking op deze vijf begraafplaatsen. De focus ligt op de drie begraafplaatsen in beheer bij de gemeente. Voor de twee begraafplaatsen in beheer bij Solamen heeft het beleidsplan betrekking op de onderwerpen waarbij de gemeente een betrokkenheid of verantwoordelijkheid heeft. Dit nemen we mee in de herijking van de beheerovereenkomst met Stichting Solamen.

1.3 Proces

Het beleidsplan is tot stand gekomen na een uitgebreide inventarisatie en analyse van de bestaande situatie. Dit heeft geleid tot een beeld van de verbeterpunten, de kansen en de bedreigingen. Een overzicht hiervan is weergegeven in paragraaf 2.4 en bijlage 2.

De inventarisatie en analyse vormen de basis voor dit beleidsplan, dat is gebaseerd op 4 pijlers:

- dienstverlening;
- ruimtelijke kwaliteit;
- stakeholders;
- financieel beheer.

1.4 Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken beschrijven we de relevante onderwerpen ten aanzien van de bestaande en toekomstige situatie. Daarna gaan we in op het beleid voor de genoemde vier pijlers. Bijlage 1 bevat een begrippenlijst met een toelichting van een aantal gebruikte vaktechnische termen. In bijlage 3, 4 en 5 geven we een verdieping van de verhouding tussen behoefte en capaciteit en het financieel beheer.

2. Bestaande situatie

2.1 Gemeentelijke begraafplaatsen

Op de gemeentelijke begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen wordt door de gemeente actief begraven en as bezorgd. De oude begraafplaats in Oud-Empel is sinds 1950 gesloten. Op deze begraafplaats vinden geen nieuwe begravingen meer plaats.

De sector Stadsbeheer is verantwoordelijk voor de organisatie van deze begraafplaatsen. De operationele verantwoordelijkheid voor de maatschappelijke voorziening begraven ligt bij de afdeling Beheer en Programmering Openbare Ruimte.

De uitvoerende werkzaamheden op de begraafplaatsen zijn grotendeels uitbesteed aan Weener XL. Naast groenonderhoud verzorgt Weener XL het voorlopen (het ontvangen en begeleiden van families en uitvaartondernemers bij een uitvaart) en alle werkzaamheden ten behoeve van de lijkbezorging (delven, openen en sluiten van graven, plaatsen van urnen, verstrooien van as).

Het gebruik en beheer van de begraafplaatsen Orthen en Ketsheuvel is door de gemeente respectievelijk sinds 1978 en 1981 overgedragen aan Stichting Solamen.

Op de begraafplaats Orthen wordt actief begraven en as bezorgd. Begraafplaats Ketsheuvel was gesloten, maar hier is het sinds 2022 weer mogelijk om te begraven.

2.2 Vormen van lijkbezorging

Op de begraafplaatsen bieden de gemeente en Solamen verschillende vormen van lijkbezorging aan. Onderstaand overzicht geeft de huidige keuzemogelijkheden per begraafplaats weer. Daarbij is aangegeven welke uitgiftetermijnen en verlengingstermijnen mogelijk zijn.

	Gemeente		Solamen		uitgifte	verlenging	-iur- -fging et r j
	Rosmalen uitgifte	Engelen verlenging	Orthen uitgifte	Ketsheuvel verlenging			
Particuliere graven	20 jr	10 jr	20 jr	10 jr	20 jr	10 jr	0 20 jr
Particuliere islamitische graven	20 jr	10 jr					
Particulier urnengraf	10 en 20 jr	10 jr			20 jr	5 en 10 jr	
Particuliere urnennis (in urnenmuur)	10 jr	5 jr	10 jr	5 jr	5, 10, 15 en 20 jr	5 en 10 jr	
Particuliere urnenzuil	20 jr				5, 10, 15 en 20 jr	5 en 10 jr	
Asverstrooiing op strooiveld	mogelijk				mogelijk		

Keuzemogelijkheden lijkbezorging bestaande situatie

De particuliere graven en urnengraven zijn grondgraven die liggen in traditioneel, rechtlijnig ingerichte grafvelden, met grafrijen waarin graven geordend naast elkaar liggen. In de grafvelden met islamitische graven op de begraafplaats in Rosmalen liggen de graven eveneens geordend naast elkaar maar in een afwijkende richting en onderlinge afstand. Dit is overeenkomstig de spirituele uitgangspunten voor islamitische graven.

Er is geen mogelijkheid om te kiezen voor een algemeen graf. Op de begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen worden alleen algemene graven in gebruik genomen bij een lijkbezorging van gemeentewege. Daarvan is sprake als de gemeente de lijkbezorging verzorgt van een overledene van wie geen nabestaanden bekend zijn of waarvan de nabestaanden niet in staat zijn om in de lijkbezorging te voorzien. Er worden geen grafrechten uitgegeven en de nabestaanden hebben geen zeggenschap over het graf. De gebruikstermijn is 10 jaar. Deze termijn kan niet worden verlengd. Na 10 jaar worden de graven geruimd.

2.3 Wet- en regelgeving

Wet op de lijkbezorging

De Wet op de lijkbezorging (Wlb) beschrijft onder andere de voorschriften voor het oprichten en houden van een begraafplaats. Er wordt al enige tijd gewerkt aan de modernisering van de Wet op de lijkbezorging. De aangepaste wet gaat Wet bestemming lichamen van overledenen heten. De aangepaste wet speelt in op de veranderingen in de samenleving en de opvattingen over lijkbezorging. De aangepaste wet biedt bijvoorbeeld ook de mogelijkheid voor nieuwe vormen van lijkbezorging. Het is vooralsnog niet bekend wanneer de aangepaste wet bij de Tweede Kamer wordt ingediend¹.

Omgevingswet

In de Omgevingswet, die per 1 januari 2024 van toepassing is, is bepaald dat gemeenten regelgeving die betrekking heeft op de fysieke leefomgeving kunnen, en onder omstandigheden moeten, opnemen in hun omgevingsplan. Dit geldt ook voor de begraafplaatsen. De omgevingswet kent een transitiepe-

1) De invoering van de aangepaste wet is al enkele malen uitgesteld. Aanvankelijk was het de bedoeling dat deze in 2020 zou zijn vastgesteld.

riode tot 2032. In deze periode bezien we in hoeverre we regels en voorwaarden ten aanzien van het beheer van onze begraafplaatsen opnemen in het omgevingsplan.

Gemeentelijke verordeningen

De voorwaarden voor het beheer en gebruik van de gemeentelijke begraafplaatsen zijn vastgelegd in de gemeentelijke beheersverordening en de verordening begraafplaatsrechten. Deze verordeningen gelden voor de begraafplaatsen die de gemeente zelf beheert. De gemeente ziet deze verordeningen als gemeentelijk beleid, ook als toetsingskader voor de overige gemeentelijke begraafplaatsen die de gemeente aan Solamen in beheer heeft gegeven. Deze verordeningen maken daarmee voor de gemeente onderdeel uit van het toetsingskader voor de onderwerpen waarbij de gemeente een betrokkenheid of verantwoordelijkheid heeft, waaronder de grafrechten, tarieven en begroting van Solamen voor de begraafplaatsen Orthen en Ketsheuvel.

2.4 Verbeterpunten, kansen en bedreigingen

Onderstaand overzicht geeft de verbeterpunten, de kansen en de bedreigingen weer bij het beleid, beheer en gebruik van de gemeentelijke begraafplaatsen in 's-Hertogenbosch. Deze punten zijn naar voren gekomen na een analyse van de bestaande situatie. Per onderwerp is aangegeven in welke paragraaf in dit beleidsplan het onderwerp aan de orde komt.

Sterk		Zwak	
<i>Onderwerp</i>	<i>Par.</i>	<i>Onderwerp</i>	<i>Par.</i>
Verspreide ligging begraafplaatsen	2.1	Beperkte keuzemogelijkheden uitgiftetermijnen en verlengingen	4.4
Verschillende keuzemogelijkheden lijkbezorging	2.2	Voorwaarden beheer Orthen en Ketsheuvel zijn verouderd	6.1
Heldere communicatie over begraafplaatsen Rosmalen en Engelen	4.2	Samenwerking DELA is beperkt	6.2
Hoog onderhoudsniveau Rosmalen en Engelen	5.1	Geen volledige kostendekking	7.2
Groene begraafplaatsen	5.2		
Voldoende capaciteit	5.3		
Kans		Bedreigingen	
<i>Onderwerp</i>	<i>Par.</i>	<i>Onderwerp</i>	<i>Par.</i>
Inspelen op veranderende wensen bij uitvaart	4.1	Toename bijzondere natuurbegraafplaatsen	4.3
Overcapaciteit Rosmalen gebruiken voor extra functies	4.3	Toename crematiecijfer - afname lijkbezorgingen op gemeentelijke begraafplaatsen	5.3
Wet bestemming lichamen van overledenen – ruimte voor nieuwe vormen van lijkbezorging	4.5	Actief ruimingsbeleid risico op verdwijnen historisch waardevolle graven	5.4
Door participatie de verbinding met en betrokkenheid van inwoners vergroten	5.2	Ontwikkeling zelfstandige islamitische begraafplaatsen	6.3
Intensiveren en actualiseren samenwerking Solamen	6.1		
Stimuleren asbezorging DELA op gemeentelijke begraafplaatsen	6.2		

3. Toekomstige situatie

3.1 Ambities en doelstellingen

Ambities

De gemeentelijke begraafplaatsen vervullen een belangrijke maatschappelijke functie. De begraafplaatsen moeten toekomstbestendig zijn, ruimte bieden aan een veranderende samenleving en meebewegen met trends en ontwikkelingen. De gemeentelijke begraafplaatsen in Rosmalen, Engelen, Orthen en Ketsheuvel bieden een integraal aanbod van kwalitatieve voorzieningen en dienstverlening voor al onze inwoners.

Doelstelling

We bieden samen met Stichting Solamen nabestaanden de gelegenheid om hun overleden dierbaren te begraven of hun as te bezorgen op de begraafplaatsen in Rosmalen, Engelen, Orthen en Ketsheuvel. De begraafplaatsen vormen waardige plekken voor gedenken, herdenken en bezinnen.

3.2 Trends en ontwikkelingen

Veranderingen in onze samenleving zien we ook terug in het gebruik van begraafplaatsen. Met name de onderstaande trends en ontwikkelingen zijn direct of indirect van invloed op het gebruik en beheer van onze begraafplaatsen:

- veranderende wensen rondom een uitvaart;
- de ontwikkeling van natuurbegraafplaatsen;
- nieuwe vormen van lijkbezorging als gevolg van wijzigingen in wetgeving;
- een afname van het aantal lijkbezorgingen op gemeentelijke begraafplaatsen;
- vergroenen van de begraafplaatsen;
- de ontwikkeling van Islamitische begraafplaatsen;
- meer aandacht voor (plekken voor) bezinning

In de navolgende hoofdstukken komen deze ontwikkelingen aan de orde. We gaan daarbij nader in op de wijze waarop we hierop inspelen.

Begraafplaats Rosmalen

4. Dienstverlening

Beleidspunten:

- *Als gastheer proberen we zoveel mogelijk tegemoet te komen aan de vaak specifieke wensen van nabestaanden.*
- *We communiceren op een zorgvuldige en empathische wijze met belanghebbenden.*
- *We vergroten de keuze in type graven door het aanbieden van natuurlijk begraven op begraafplaats Rosmalen.*
- *Uitgangspunt bij de uitgifte van particuliere graven is de uitgifte voor bepaalde tijd met een eerste uitgifte termijn van 20 jaar. Voor natuurlijke graven is ook een eerste uitgiftetermijn van 50 jaar mogelijk. We vergroten de keuzemogelijkheden voor verlenging van het grafrecht.*
- *Daarnaast geven we particuliere graven voor onbepaalde tijd uit op door het college daartoe aangewezen delen van een begraafplaats.*
- *We bieden de mogelijkheid om de stoffelijke resten na resomeren op onze begraafplaatsen te bewaren in een urnengraf of urnennis of te verstrooien op het strooiveld.*

4.1 Gastheerschap

Het gastheerschap op onze begraafplaatsen bestaat uit het voorlopen, de ondersteuning bij de teraardebestelling, het delven en dichten van de graven en het te woord staan van bezoekers met vragen. We zien dat de wensen bij de uitvoering van een uitvaart veranderen. Voorheen was er vaak sprake van een sobere uitvaart passend in de bestaande traditie. We zien een ontwikkeling naar een meer eigentijdse manier van afscheid nemen. De nabestaanden willen aan de uitvaart, het afscheid en de rouwverwerking na de uitvaart steeds meer een persoonlijk karakter geven. Hiermee stellen zij steeds hogere eisen aan de kwaliteit van de dienstverlening op begraafplaatsen (bijvoorbeeld ten aanzien van het tijdstip van begraven, de vorm en duur van de afscheidsceremonie op de begraafplaats, het zelf bedienen van graflijsten, et cetera).

We werken graag mee om zoveel mogelijk van deze wensen mogelijk te maken. In overleg met de nabestaanden bekijken we op welke manier we binnen de bestaande regels de ruimte kunnen vinden om een en ander uit te kunnen voeren.

4.2 Communicatie

We besteden veel aandacht aan de communicatie over het beheer en gebruik van onze begraafplaatsen met de nabestaanden en alle andere betrokken partijen zoals lokale uitvaartverzorgers en steenhouwers. Het uitgangspunt is een tijdige, zorgvuldige en empathische communicatie, waarin we rekening houden met de gevoeligheden rondom lijkbezorging.

We gebruiken daarvoor diverse beschikbare media zoals de informatieborden op de begraafplaats, de gemeentelijke website, lokale media en sociale media. Daar waar nodig kiezen we voor een persoonlijke benadering door oproepen bij de graven, persoonlijke berichten en persoonlijke gesprekken.

4.3 Natuurlijk begraven en islamitisch begraven

Natuurbegraafplaatsen

Landelijk is er een toenemende belangstelling voor begraven in de natuur of een natuurlijke omgeving. Dit is het gevolg van de ontwikkeling van natuurbegraafplaatsen. Deze begraafplaatsen hebben vaak een bovenregionale aantrekkingskracht. Op natuurbegraafplaatsen wordt begraven in een natuurgebied (nieuw of bestaand), waarbij de graven meestal voor onbepaalde tijd worden uitgegeven. In de meeste gevallen bestaat het gedenkteken slechts uit een boomschijf. Grafonderhoud is niet nodig. De natuur krijgt vrij spel. De natuurlijke omgeving, het grafrecht voor onbepaalde tijd en het feit dat er geen grafonderhoud is zijn de belangrijkste argumenten voor de keuze voor een graf op een natuurbegraafplaats. Steeds meer gemeenten proberen op deze trend in te spelen door delen van hun begraafplaatsen ook een meer natuurlijke uitstraling te geven om daarmee ook een bepaalde vorm van natuurbegraven aan te kunnen bieden.

Natuurlijke graven

We willen op deze ontwikkeling inspelen door op de begraafplaats in Rosmalen een ieder ook de gelegenheid te bieden om te begraven in een natuurlijk graf. Natuurlijke graven zijn graven die meer verspreid liggen in een ruim grafveld met een natuurlijke uitstraling door de aanleg van bosplantsoen en plekken met bloemenmengsels. Op het graf is alleen een eenvoudige en vergankelijke grafbedekking toegestaan. Daarmee bieden we een direct alternatief voor het begraven op een natuurbegraafplaats buiten onze gemeente. We willen daarmee in een behoefte voorzien. We verbinden zo een nieuwe doelgroep aan onze begraafplaats. Daarnaast genereren we hiermee extra inkomsten. Om deze graven te kunnen aanbieden, is een planologische procedure, met bijbehorende onderzoeken, nodig.

De graven worden uitgegeven als particuliere graven voor bepaalde tijd met een uitgiftetermijn van 20 en 50 jaar. Met een eerste termijn van 50 jaar sluiten we aan bij de natuurlijke setting en de wens van nabestaanden. Met de mogelijkheid te kiezen voor een eerste termijn van 20 jaar is een natuurlijk graf ook beschikbaar voor nabestaanden waarvoor hoge kosten bij uitgifte niet mogelijk of wenselijk zijn. Het grafrecht kan telkens opnieuw worden verlengd voor een periode van 5, 10, 15 of 20 jaar.

Solamen heeft onlangs een grafveld op de begraafplaats in Orthen herbestedend en ingericht voor natuurlijk begraven. Na akkoord van de gemeente over grafrechten en bijbehorende tarieven start Solamen met de uitgifte van particuliere graven op dit grafveld met een eerste uitgiftetermijn van 20 respectievelijk 50 jaar. Solamen ziet daarmee ook kansen om in een nieuwe behoefte te voorzien en extra inkomsten te genereren.

Islamitisch begraven

De gemeentelijke begraafplaatsen bieden mogelijkheden voor lijkbezorging voor al onze inwoners. Op de begraafplaats in Rosmalen hebben we een gedeelte ingericht voor islamitische graven. Hier zijn de graven anders georiënteerd en is er meer ruimte voor begravingen passend bij de betreffende wensen en gebruiken. De grafrechten voor deze graven zijn gelijk aan die van de andere particuliere graven: voor bepaalde tijd met een eerste uitgiftetermijn van 20 jaar en de mogelijkheid om dit te steeds opnieuw te verlengen en, op aangewezen gedeelten, voor onbepaalde tijd. In paragraaf 4.4. beschrijven we de aandachtspunten en argumenten rond het bepalen van grafrechten en termijnen.

Tijdens de corona-periode is gebleken dat, mede vanwege de beperkingen bij het overbrengen van overledenen naar het land van herkomst, er een grotere behoefte is ontstaan binnen de islamitische gemeenschap aan een eigen islamitische begraafplaats. Belangrijke reden daarbij is het verleende grafrecht. Voor moslims is een eeuwigdurende grafurust een belangrijke voorwaarde. Op verschillende plaatsen in Nederland is de Islamitische gemeenschap inmiddels zelf actief in het stichten van bijzondere islamitische begraafplaatsen waar eeuwigdurende graven worden aangeboden. Het uitsluitend islamitisch karakter van deze begraafplaatsen heeft een grote, bovenregionale aantrekkingskracht op moslims in Nederland. Ook in onze gemeente is de islamitische gemeenschap daarmee aan de slag (zie ook par. 6.3).

Islamitische graven – begraafplaats Rosmalen

4.4 Termijnen van uitgifte en verlengen

Wettelijke uitgangspunten

De wettelijke uitgiftetermijn voor particuliere graven, urnengraven en urnennissen is minimaal 10 jaar. Er is geen wettelijke maximale uitgiftetermijn. De termijn kan telkens opnieuw worden verlengd met een periode van minimaal 5 jaar en maximaal 20 jaar.

Uitgiftetermijn

Op de begraafplaatsen is gekozen voor een eerste uitgiftetermijn van 20 jaar voor de traditionele particuliere graven en de islamitische particuliere graven (zie par. 2.2). Deze termijn is wenselijk om een optimale lijkvertering plaats te laten vinden. Een eventuele toekomstige ruiming van het graf, na beëindiging van het grafrecht, kan daardoor op een respectvolle en piëteitsvolle manier plaatsvinden.

Daarnaast geven we particuliere graven voor onbepaalde tijd en particuliere kindergraven voor onbepaalde tijd uit op door het college daartoe aangewezen delen van een begraafplaats.

Bij de uitgiftetermijn voor particuliere urnengraven is er de keuze tussen 20 en 10 jaar en voor particuliere urnennissen is het 10 jaar. Voor de particuliere urnenzuilen geldt een eerste termijn van 20 jaar, gelet op de investering. Bij urnen met as is er geen sprake van lijkvertering waardoor er geen noodzaak voor een langere minimale uitgiftetermijn is.

We kiezen ervoor om ook particuliere graven uit te geven voor onbepaalde tijd. In de praktijk wordt de term 'onbepaalde tijd' vaak ook aangeduid als 'eeuwigdurend'. Het is niet hetzelfde. 'Eeuwigdurend' suggereert een oneindige duur. Voor de Wet op de lijkbezorging is alleen de term 'onbepaalde tijd' van toepassing. In principe betekent dit dat de termijn niet op voorhand is bepaald. In de praktijk is het gebruikelijk om aan de uitgifte van het grafrecht bepaalde voorwaarden te stellen, waarmee in bepaalde situaties ook de 'onbepaalde termijn' kan worden beëindigd.

De uitgifte van particuliere graven voor onbepaalde tijd betekent dat de gemeente in principe de verplichting aangaat om de begraafplaats tot in lengte van jaren in stand te houden.

De uitgifte voor onbepaalde tijd heeft effecten op de capaciteitsbenutting, de exploitatie en het beheer (zoals onderhoud, administratie en veiligheid) van onze begraafplaatsen. Dit kan ook gevolgen hebben voor de tarieven voor de overige graven.

Bij de natuurlijke graven (zie par. 4.3) hanteren we een keuzemogelijkheid voor de eerste uitgiftetermijn van 20 respectievelijk 50 jaar. Een langere uitgiftetermijn voor natuurlijke graven sluit aan bij het karakter van natuurlijk begraven. De graven worden geheel opgenomen door de natuurlijke omgeving. Wanneer de graven langere tijd met rust worden gelaten krijgt het grafveld ook daadwerkelijk de kans om extra natuurwaarden te ontwikkelen. Deze graven zijn voor alle doelgroepen beschikbaar, eenieder kan kiezen voor een natuurlijk graf. Ze passen daarmee in het gelijkheidsbeginsel, omdat deze graven niet uitsluitend voor een specifieke doelgroep zijn.

Verlengingen

We kiezen ervoor om voor Rosmalen en Engelen de keuzemogelijkheden voor verlengingen voor alle vormen van particuliere graven, nissen en zuilen te verruimen tot 5, 10, 15 of 20 jaar. Rechthebbenden kunnen daarmee hun keuze optimaal afstemmen op hun persoonlijke situatie (financiële situatie, leeftijd van het graf, leeftijd nabestaande, et cetera).

Omdat het grafrecht telkens opnieuw kan worden verlengd bepaalt de rechthebbende uiteindelijk zelf voor welke periode het grafrecht wordt behouden. Ook een particulier graf voor bepaalde tijd kan daardoor desgewenst van generatie op generatie in stand worden gehouden. Solamen kan met de grafrechten voor Orthen en Ketsheuvel aansluiten bij deze termijnen van eerste uitgifte en verlengingen.

Bovenstaande leidt tot het volgende overzicht van de nieuwe situatie voor Rosmalen en Engelen:

	Gemeente		uitgifte	verlenging
	Rosmalen	Engelen		
Particuliere graven	20 jr en onbepaalde tijd*	5, 10, 15 en 20 jr	20 jr**	5, 10, 15 en 20 jr
Particuliere islamitische graven	20 jr en onbepaalde tijd*	5, 10, 15 en 20 jr		
Particuliere natuurlijke graven (in afwachting van procedure)	20 en 50 jr	5, 10, 15 en 20 jr		
Particulier urnengraf	10 en 20 jr	5, 10, 15 en 20 jr		
Particuliere urnennis (in urnenmuur)	10 jr	5, 10, 15 en 20 jr	10 jr	5, 10, 15 en 20 jr
Particuliere urnenzuil	20 jr	5, 10, 15 en 20 jr		
Asverstrooiing op strooiveld	mogelijk			

*De graven voor onbepaalde tijd worden uitgegeven op door het college daarvoor aangegeven delen van de begraafplaats.

**Op de begraafplaats in Engelen is geen ruimte om een gedeelte aan te wijzen voor particuliere graven voor onbepaalde tijd.

Keuzemogelijkheden lijkbezorging nieuwe situatie Rosmalen en Engelen

Resomeren

Wanneer de nieuwe Wet bestemming lichamen van overledenen is vastgesteld (zie par. 2.3) is resomeren toegestaan in Nederland. Resomeren is een vorm van lijkbezorging waarbij het lichaam wordt ontbonden in een waterige oplossing van kaliumhydroxide bij een hoge temperatuur en onder verhoogde druk. Er blijven alleen botresten en een stroperige, zeepachtige restvloeistof over. De botten kunnen vermalen worden tot poeder en in een urn worden bewaard, net als de as na een crematie. Nabestaanden kunnen de vermalen botresten in een urn meekrijgen.

Als het zover is bieden we nabestaanden de mogelijkheid om de stoffelijke resten na resomeren op onze begraafplaatsen te bewaren in een urnengraf of urnennis of te verstrooien op het strooiveld, onder dezelfde voorwaarden als voor het bezorgen van as na een crematie.

Begraafplaats Engelen

5. Ruimtelijke kwaliteit

Beleidspunten:

- *We onderhouden de begraafplaatsen Rosmalen en Engelen op onderhoudsniveau A en begraafplaats Oud-Empel op onderhoudsniveau B.*
- *We vergroten de biodiversiteit op onze begraafplaatsen.*
- *We voeren een actief ruimingsbeleid op de begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen.*
- *We stellen een lijst op van historisch waardevolle graven.*

5.1 Onderhoudsniveau

Een groene omgeving heeft een positieve uitwerking op het verwerken van verdriet. We vinden het belangrijk dat onze begraafplaatsen fijne plekken zijn voor nabestaanden om hun overledenen in alle rust respectvol te gedenken. We onderhouden daarom de actief gebruikte begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen op kwaliteitsniveau A (Beeldkwaliteit, CROW). De begraafplaatsen hebben daarmee een verzorgde, groene uitstraling. De begraafplaats in Oud-Empel, die niet meer actief wordt gebruikt en minder intensief wordt bezocht, onderhouden we op kwaliteitsniveau B.

Het beheer van de begraafplaats wordt steeds duurzamer. Deels is dit het gevolg van wettelijke bepalingen (zoals bijvoorbeeld het verbod op chemische onkruidbestrijding), maar ook door het streven naar een vermindering van de CO₂-uitstoot door het gebruik van elektrische gereedschappen en materieel. We onderzoeken samen met de betrokken partijen voortdurend de mogelijkheden om daarin een waardevolle bijdrage te leveren.

5.2 Groen en klimaatbestendig

De verandering van het klimaat, de toenemende verstedelijking en het intensievere ruimtegebruik hebben in onze gemeente negatieve gevolgen voor de natuur en de waterkwaliteit in en rond de stad en dorpen. Daarom is het nodig 's-Hertogenbosch klimaatbestendiger te maken, groener en biodiverser². Begraafplaatsen behoren tot de rustigste plekken, voor de mens maar ook voor planten en dieren. We vinden het belangrijk dat onze begraafplaatsen een waardig karakter hebben. Een groene begraafplaats versterkt dat karakter en het zorgt voor rust. We beheren onze begraafplaatsen met respect voor de ecologische waarden. Wij zetten in op nieuwe aanplant en biodiversiteit.

We vergroenen onder andere door de aanleg van een bloemenweide in combinatie met natuurlijk begraven op de begraafplaats in Rosmalen (zie par. 4.3) en de aanleg van een pluktuin. We combineren daarmee een hoog onderhoudsniveau met een verbetering van de leefomgeving van bedreigde insecten en andere diersoorten. We vinden het belangrijk om hierbij inwoners en lokale organisaties te betrekken zoals bijvoorbeeld IVN en scholen, kleinschalig en passend bij het karakter van de begraafplaatsen. Daarmee vergroten we de binding en betrokkenheid van inwoners met onze begraafplaatsen.

5.3 Behoeftes en capaciteit

Lijkbezorgingen op gemeentelijke begraafplaatsen

Op landelijk niveau neemt het aantal lijkbezorgingen (begravenissen en asbestemmingen) op de gemeentelijke begraafplaatsen langzaam af. Gemeentelijke begraafplaatsen ondervinden steeds meer concurrentie van bijzondere begraafplaatsen zoals natuurbegraafplaatsen (zie par. 4.3). Daarnaast kiest een steeds groter deel voor het bewaren en uitstrooien van as op andere locaties. Het aantal lijkbezorgingen op de gemeentelijke begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen is de afgelopen jaren redelijk stabiel. We monitoren jaarlijks de behoefte. Daardoor hebben we tijdig in beeld of er sprake is van een structurele afname van het aantal lijkbezorgingen en in welke mate dit van invloed is op het financiële beheer van de begraafplaatsen.

Beschikbare capaciteit

Voor de begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen hebben we de behoefte voor de langere termijn vergeleken met de beschikbare capaciteit. De vergelijking is opgenomen in bijlage 3. Uit deze vergelijking blijkt dat we op deze begraafplaatsen met de beschikbare graven nog geruime tijd in de behoefte aan nieuwe graven kunnen voorzien. Op de begraafplaats in Engelen is op korte termijn een uitbreiding van de urnenmuur wenselijk. Op de begraafplaats in Rosmalen zijn ruim voldoende urnennissen beschikbaar.

Ruimen van graven

Om blijvend te kunnen begraven op de begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen voeren we een actief ruimingsbeleid. We maken daarin een onderscheid in bovengronds en ondergronds ruimen.

2) Beleidsplan 's-Hertogenbosch Groen en Klimaatbestendig

Na beëindiging van het grafrecht van een particulier graf is de gemeente eigenaar van het gedenkteken. We verwijderen op dat moment het gedenkteken (bovengronds ruimen). Dit zorgt ervoor dat we geen kosten maken aan onderhoud van gedenktekens op graven waar niet voor betaald wordt. Dit betekent ook dat alleen graven met een lopend recht een gedenkteken hebben. Daarmee wordt rechtsongelijkheid voorkomen. Het geeft rechthebbenden van een particulier graf een beeld van de gevolgen van de keuze om een grafrecht niet (meer) te verlengen.

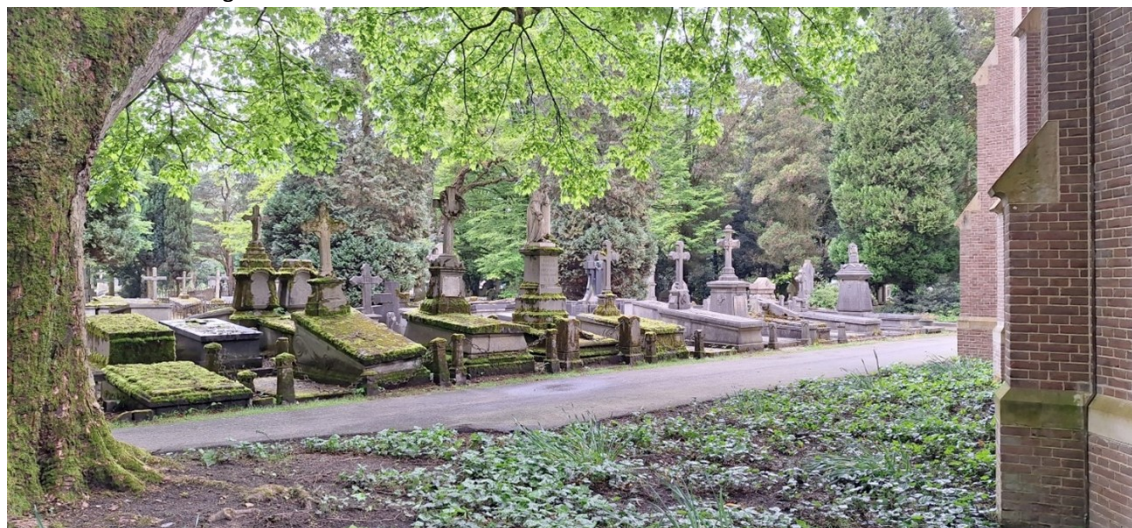
Daarnaast zorgen we ervoor dat er steeds voldoende begraafcapaciteit beschikbaar is door graven ook ondergronds te ruimen. We doen dit op het moment dat we het graf opnieuw in gebruik nemen³. Voorafgaand aan de begraafing verwijderen we de stoffelijke resten uit het graf en begraven in een afzonderlijk knekelkistje opnieuw op een speciaal daarvoor ingericht gedeelte op de begraafplaats in Rosmalen. Deze werkwijze leidt tot een efficiënt gebruik van de aanwezige begraafcapaciteit op beide begraafplaatsen.

Op de begraafplaats in Rosmalen is daardoor ruimte beschikbaar die we niet direct nodig hebben. We benutten deze situatie onder andere door op deze begraafplaats een gedeelte extensiever en groener in te richten (zie par. 5.2). Het leidt tot een effectiever gebruik van de delen van de begraafplaats die nu niet actief worden gebruikt.

5.4 Historisch waardevolle graven

Oude graven op de begraafplaatsen kunnen ons vaak meer vertellen over de historie van een dorp of stad. Oude graven bepalen ook samen met het groen de historische kwaliteit van een begraafplaats en het ensemble. Begraafplaats Orthen is beschermd als een rijksmonument. We onderzoeken of er met name op de oudere gemeentelijke begraafplaatsen graven, padenstructuren, lijkhuisjes en gedenktekens zijn die een bijzondere betekenis hebben. Vooraf voeren we hiervoor samen met deskundigen en de verschillende historische verenigingen in onze gemeente een onderzoek in. Op basis van duidelijke criteria stellen we vast of bepaalde graven, gedenktekens en gebouwtjes op een begraafplaats cultuurhistorisch van belang zijn. Dat kan zijn vanwege de persoon die erin ligt begraven (cultuurhistorisch) of vanwege de kunsthistorische of funerair-historische waarde van het gedenkteken. Behalve incidentele graven kan het bijvoorbeeld ook gelden voor delen van de begraafplaatsen of de inrichting als geheel (ensemble).

Op basis van de resultaten van het onderzoek doen we een voorstel voor behoud en het niet ruimen van deze graven. Bepaalde bijzondere graven, padenstructuren of gebouwen op een begraafplaats kunnen ook in aanmerking komen voor bescherming als een gemeentelijk monument. Na advisering door de adviescommissie omgevingskwaliteit besluit het college of het wenselijk is om de benoemde historisch waardevolle graven of gedenktekens te behouden en te beschermen. Factoren die bij de afweging van invloed kunnen zijn, zijn onder andere de staat van de graven en gedenktekens en de kosten van instandhouding.

Begraafplaats Orthen

3) Bij de uitgifte van een graf hebben nabestaanden de vrije keuze voor de locatie van een nieuw graf. Ze kunnen daarbij ook kiezen voor een bestaand graf waarvan het grafrecht is beëindigd en waarvan het gedenkteken is verwijderd.

Begraafplaats Oud-Empel

6. Stakeholders

Beleidspunten:

- *We actualiseren en intensiveren de samenwerking en afspraken met Stichting Solamen .*
- *We stimuleren het verstrooien van as door DELA op begraafplaats Rosmalen.*
- *We ondersteunen de ontwikkeling van een islamitische begraafplaats in particulier eigendom en beheer (bijzondere begraafplaats).*
- *We voeren geen actief beleid ten aanzien van het stichten van overige bijzondere begraafplaatsen in de gemeente 's-Hertogenbosch.*

6.1 Stichting Solamen

Beheer begraafplaatsen Orthen en Ketsheuvel

Stichting Solamen verzorgt het gebruik en beheer van de begraafplaatsen Orthen en Ketsheuvel. Gemeente 's-Hertogenbosch is eigenaar van de begraafplaats. Jaarlijks vindt een financiële verantwoording door deze stichting plaats. Solamen legt de begroting en de tarievenlijst ter accordering voor. De basis voor het beheer is een raadsbesluit uit december 1977, waarin de voorwaarden zijn vastgesteld waaronder Solamen het beheer en gebruik van begraafplaats Orthen per 1 januari 1978 heeft overgenomen. In een raadsbesluit uit september 1981 is bepaald dat het beheer van begraafplaats Ketsheuvel per 1 januari 1982 aan Solamen is overgedragen op basis van dezelfde voorwaarden als bij het beheer van begraafplaats Orthen.

Integrale verkenning

De voorwaarden uit 1977 sluiten niet meer aan bij het hedendaagse beheer van beide begraafplaatsen. We werken samen met Solamen aan een actualisering van de samenwerking. Om tot nieuwe afspraken te komen, hebben we samen geconcludeerd dat er eerst een integrale blik op het gebruik en beheer van beide begraafplaatsen nodig is.

We stellen in nauw overleg een verkenning op waarbij wordt gekeken naar de functies, kwaliteiten, potenties voor ontwikkelingen en exploitatie van de begraafplaatsen zelf en in relatie tot ontwikkelingen in de directe omgeving van de begraafplaatsen. Dit geldt als kader voor toekomstige besluiten over inrichting, activiteiten en financiën.

Solamen heeft reeds een toekomstplan opgesteld, waarin de ambities voor het toekomstig gebruik en beheer van deze begraafplaatsen zijn beschreven. Na afronding van de verkenning bekijken we samen met Solamen in welke mate en in welke vorm de ambities van Solamen zijn in te passen in de integrale ambities. Hierbij geldt ook dit beleidsplan als toetsingskader. Vervolgens leggen gemeente en Solamen de geactualiseerde afspraken vast in een nieuwe overeenkomst.

6.2 DELA

DELA is eigenaar en beheerder van crematorium Sparrenburg in Rosmalen. Het crematorium ligt direct naast de gemeentelijke begraafplaats in Rosmalen.

Ten aanzien van het beheer en de exploitatie is er geen directe binding tussen het crematorium en de begraafplaats.

In de praktijk zien we dat voorafgaand aan een uitvaart op de begraafplaats regelmatig gebruik wordt gemaakt van de aula van het crematorium. De nabije ligging van het crematorium vormt daarmee een waardevolle aanvulling op de dienstverlening bij de lijkbezorging op onze begraafplaats.

Dit geldt ook voor diverse vormen van asbestemming (as bijzetten in een urnenmuur, urnengraf of as verstrooien op het strooiveld). Families die hier gebruik van willen maken worden door DELA naar ons verwezen. Voor DELA verstrooit de gemeente ook maandelijks de as waar de familie afstand van gedaan heeft. We gaan nog in overleg met Dela over de tarieven hiervoor.

6.3 Werkgroep Islamitisch begraven in 's-Hertogenbosch

Vanuit de islamitische gemeenschap in onze gemeente is de werkgroep Islamitisch begraven in 's-Hertogenbosch gevormd. De werkgroep heeft als doel een islamitische begraafplaats te stichten en geeft aan alle moskeeën in 's-Hertogenbosch te vertegenwoordigen. De gemeente heeft diverse gesprekken gevoerd met de Werkgroep Islamitisch begraven. Daarin is ook gekeken naar de mogelijkheden op de begraafplaatsen Rosmalen en Orthen. De werkgroep heeft aangegeven te kiezen voor een eigen islamitische begraafplaats, in eigendom en eigen beheer, op een nieuwe locatie en met 'eeuwigdurende' grafrust. Dit wordt een bijzondere begraafplaats. Op een dergelijke begraafplaats kan de werkgroep zelf rechten en regels vaststellen, waaronder een grafrecht voor onbepaalde tijd. Op verzoek van de werkgroep heeft de gemeente gekeken naar mogelijke beschikbare gronden in gemeentelijk eigendom. Er is echter geen beschikbaar perceel in eigendom dat voldoet aan de overeengekomen uitgangspunten. Dit is met de werkgroep besproken. De werkgroep is nu zelf op zoek naar een geschikt perceel om uiteindelijk aan te kopen. De gemeente denkt vanuit haar rol hierin mee. Als er een geschikte locatie is, die voldoet aan de wettelijke, ruimtelijke en beleidskaders, zal de gemeente vanuit haar rol faciliteren bij de realisatie van de bijzondere begraafplaats voor islamitisch begraven.

6.4 Overige initiatieven

De Wet op de lijkbezorging biedt ruimte voor particuliere initiatieven voor de ontwikkeling van een begraafplaats, zoals een natuurbegraafplaats of een eigen begraafplaats (begraven op eigen terrein). Er is in dat geval sprake van een bijzondere begraafplaats. De wet maakt het voor de gemeente mogelijk om daaraan nadere voorwaarden te verbinden. We stellen niet op voorhand deze voorwaarden vast. Pas als de vraag komt zal de gemeente voorwaarden opstellen en deze vastleggen in een beleidsregel. En het verzoek daaraan toetsen.

7. Financieel beheer

Beleidspunt:

- *We streven naar minimaal het behoud van de huidige verhouding tussen kosten en opbrengsten.*

7.1 Huidige situatie

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de kosten en de opbrengsten bij de totale exploitatie van de gemeentelijke begraafplaatsen. De begroting van 2024 is weergegeven in bijlage 4.

	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2024 ⁴
Totale kosten	€ 197.573 ⁵	€ 217.504	€ 183.138
Opbrengsten lijkbezorging en grafrechten	€ 163.603	€ 184.813	€ 153.840
Kostendekking	82,8%	85,0%	84,0%

Financiën exploitatie begraafplaatsen

Kosten

De jaarlijkse kosten die worden toegerekend tot de exploitatie van de gemeentelijke begraafplaatsen zijn opgebouwd uit:

- kosten voor gebruik, onderhoud en instandhouding begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen;

4) Begroting 2024 na wijzigingen (tussentijdse bijstellingen van de begroting)

5) Om de rekeningen en begroting vergelijkbaar te houden is een incidentele verrekening in 2022 (€ -35.583) van de afdeling Maatschappelijk Vastgoed over de jaren 2019-2022 vanwege het vastgoed op begraafplaats Orthen buiten beschouwing gelaten.

- kosten voor onderhoud en instandhouding begraafplaats in Oud-Empel;
- kosten vastgoed begraafplaats Orthen en Ketsheuvel.

De belangrijkste kosten in de begroting 2024 zijn:

- 61% vanwege kosten onderhoud begraafplaatsen en kosten onderhoud gebouwen (klein onderhoud en dotatie voorziening groot onderhoud; de huuropbrengsten zijn hierin verrekend);
- 17% vanwege kapitaallasten;
- 9% vanwege loon- en overheadkosten.

Baten

De jaarlijkse baten worden gevormd door de inkomsten vanwege de lijkbezorgingen en de uitgifte en verlenging van grafrechten. De inkomsten uit grafrechten komen jaarlijks volledig ten goede aan de exploitatierekening van de begraafplaatsen in het jaar van uitgifte of verlenging.

In bijlage 5 zijn de tarieven van de gemeente 's-Hertogenbosch (2024) vergeleken met de tarieven in de regio. Uit de vergelijking blijkt dat de tarieven voor een particulier graf onder het regionaal gemiddelde liggen. Voor de overige vormen van lijkbezorging zijn de tarieven van de gemeente 's-Hertogenbosch min of meer vergelijkbaar met het regionaal gemiddelde.

7.2 Kostendekking

Het uitgangspunt bij het toekomstige beheer van de begraafplaatsen is een handhaving van de huidige overall kostendekking van 85%, waardoor de uitvoering van dit beleidsplan geen financieel effect heeft op de gemeentelijke begroting.

Dit percentage gaat over alle kosten en baten, die in par. 7.1. staan beschreven. Daarin zijn ook de kosten ten behoeve van de begraafplaats in Oud-Empel en de vastgoedkosten van de begraafplaatsen Orthen en Ketsheuvel opgenomen.

De exploitatie van sec de gemeentelijke begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen is kostendekkend. Wij streven ernaar dit te continueren.

Een kostendekkende exploitatie is ook één van de doelstellingen van de stichting Solamen. Dit nemen we op in de te actualiseren overeenkomst met Stichting Solamen voor de begraafplaatsen Orthen en Ketsheuvel.

De gemeenteraad voornoemd,

De griffier,

Drs. W.G. Amesz

De voorzitter,

Drs. J.M.L.N. Mikkers

Bijlage 1. Begrippenlijst

Gemeentelijke begraafplaats: een begraafplaats die door of namens één (of meerdere) gemeenten wordt beheerd.

Bijzondere begraafplaats: een begraafplaats die niet door of namens een gemeente wordt beheerd. Een bijzondere begraafplaats kan worden aangelegd en in stand gehouden door een kerkgenootschap, een privaatrechtelijke rechtspersoon of een natuurlijk persoon.

Particulier graf: een graf waarvoor de gemeente aan een persoon het uitsluitend recht verleent voor het begraven en begraven houden van een overleden dierbare. De rechthebbende bepaalt wie in het graf wordt begraven. Het recht kan telkens opnieuw worden verlengd.

Algemeen graf: een graf bij de gemeente in beheer, dat de gemeente beschikbaar stelt voor het van gemeentewege begraven van een stoffelijk overschot. De gemeente verleent geen rechten, de nabestaanden hebben geen zeggenschap over het graf.

Keldergraf: een particulier graf onder de grond in een betonnen of gemetselde constructie.

Particulier natuurlijk graf: een graf op een daartoe aangewezen gedeelte op een begraafplaats met een natuurlijk karakter waarvoor aan een natuurlijk persoon of rechtspersoon het uitsluitend recht is verleend tot:

1. het doen begraven en begraven houden van stoffelijke overschotten;
2. het doen bijzetten en bijgezet houden van asbussen met of zonder urnen

Natuurbegraafplaats: Op natuurbegraafplaatsen wordt begraven in een natuurgebied (nieuw of bestaand), waarbij de graven meestal voor onbepaalde tijd worden uitgegeven. In de meeste gevallen liggen de graven willekeurig verspreid en bestaat het gedenkteken slechts uit een boomschijf. Grafonderhoud is niet nodig. De natuur krijgt vrij spel en de graven gaan daar in op. Deze begraafplaatsen zijn veelal in particulier bezit resp. beheer, en daarmee een bijzondere begraafplaats. Ze zijn over het algemeen vrij toegankelijk.

Asbestemming : het plaatsen van een asurn in een urnennis, het begraven van een asurn in een urnengraf of het verstrooien van as op een strooiveld.

Grafbedekking: grafbeplanting en gedenktekens op een graf.

Volledige begraafplaatsadministratie: van elk graf is bekend waar het graf ligt, wie erin ligt begraven, wanneer de lijkbezorging heeft plaatsgevonden en welke grafrechten daarbij zijn verleend.

Actuele begraafplaatsadministratie: de grafrechten zijn bijgewerkt (tijdig verlengd of beëindigd) en er is vastgelegd wie de huidige rechthebbende of belanghebbende is.

Ruimen van graven: het verwijderen van de grafbedekking en het weghalen van de stoffelijke resten uit een graf nadat het grafrecht of het gebruik is beëindigd. De stoffelijke resten worden meestal bijeengebracht in een verzamelgraf op dezelfde begraafplaats. In sommige gevallen worden de stoffelijke resten verzameld en onderin hetzelfde graf opnieuw begraven.

Bovengronds ruimen: verwijderen van grafbedekking van een graf.

Ondergronds ruimen: verwijderen van de stoffelijke resten uit een graf.

Actief ruimen: ruimen van graven direct na beëindiging van het grafrecht of het gebruik om het graf zo snel mogelijk opnieuw uit te kunnen geven.

Passief ruimen: ruimen van graven pas op het moment dat er geen graven meer beschikbaar zijn op de begraafplaats. Dat is soms pas vele jaren na beëindiging van het grafrecht of het gebruik.

Verzamelgraf: een plaats op de begraafplaats waar na het ruimen van graven de stoffelijke resten gezamenlijk opnieuw worden begraven.

Beschikbare capaciteit: de lege graven die direct beschikbaar zijn om in te begraven.

Bruikbare capaciteit: de graven die na beëindiging van het grafrecht kunnen worden geruimd en daarna beschikbaar zijn voor heruitgifte.

Totale capaciteit: alle graven op de begraafplaats: leeg en in gebruik.

Historisch waardevolle graven: graven met een historische betekenis. Dat kan zijn vanwege de persoon die er ligt begraven, vanwege de bijzondere waarde van het gedenkteken of vanwege beide. Het zijn de oorlogsgraven en de graven van de slachtoffers van de watersnoodramp, maar bijvoorbeeld ook graven van mensen die een bepaalde maatschappelijke betekenis hebben gehad.

Voorlopen: bij een uitvaart de stoet ontvangen op de begraafplaats en begeleiden naar het graf.

Onderhoudsniveau: onderhoud volgens standaard beeldkwaliteitsniveaus (schaal A+, A, B, C, D)

Resomeren : een vorm van lijkbezorging waarbij het lichaam wordt ontbonden in een waterige oplossing van kaliumhydroxide bij een hoge temperatuur en onder verhoogde druk. Wat overblijft is een kalkachtig poeder, dat wat fijner is dan de as die overblijft na een crematie. De hoeveelheid is vergelijkbaar. Resomeren wordt ook wel alkalische hydrolyse genoemd.

Bijlage 2. Verbeterpunten, kansen en bedreigingen

Onderstaand overzicht geeft de verbeterpunten, de kansen en de bedreigingen weer bij het beleid, beheer en gebruik van de gemeentelijke begraafplaatsen in 's-Hertogenbosch. Deze punten zijn naar voren gekomen na een analyse van de bestaande situatie. Per onderwerp is aangegeven in welke paragraaf in deze beleidsnotitie het onderwerp aan de orde komt.

Sterk		Zwak	
<i>Onderwerp</i>	<i>Par.</i>	<i>Onderwerp</i>	<i>Par.</i>
Verspreide ligging begraafplaatsen	2.1	Beperkte keuzemogelijkheden uitgiftetermijnen en verlengingen	4.4
Verschillende keuzemogelijkheden lijkbezorging	2.2	Voorwaarden beheer Orthen en Ketsheuvel zijn verouderd	6.1
Heldere communicatie over begraafplaatsen Rosmalen en Engelen	4.2	Samenwerking DELA is beperkt	6.2
Hoog onderhoudsniveau Rosmalen en Engelen	5.1	Geen volledige kostendekking	7.2
Groene begraafplaatsen	5.2		
Voldoende capaciteit	5.3		
Kans		Bedreigingen	
<i>Onderwerp</i>	<i>Par.</i>	<i>Onderwerp</i>	<i>Par.</i>
Inspelen op veranderende wensen bij uitvaart	4.1	Toename bijzondere natuurbegraafplaatsen	4.3
Overcapaciteit Rosmalen gebruiken voor extra functies	4.3	Toename crematiecijfer - afname lijkbezorgingen op gemeentelijke begraafplaatsen	5.3
Wet bestemming lichamen van overledenen - ruimte voor nieuwe vormen lijkbezorging	4.5	Actief ruimingsbeleid risico op verdwijnen historisch waardevolle graven	5.4
Door participatie de verbinding met en betrokkenheid van inwoners vergroten	5.2	Ontwikkeling zelfstandige islamitische begraafplaatsen	6.3
Intensiveren en actualiseren samenwerking Solamen	6.1		
Stimuleren asbezorging DELA op gemeentelijke begraafplaatsen	6.2		

Bijlage 3. Behoeftte en capaciteit

Inleiding

In deze bijlage is de behoefte aan nieuwe graven op de begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen vergeleken met de capaciteit aan beschikbare (lege) graven op deze begraafplaatsen. Aan de hand van deze vergelijking is bepaald op welke termijn maatregelen noodzakelijk zijn om ook op langere termijn op deze begraafplaatsen te kunnen begraven.

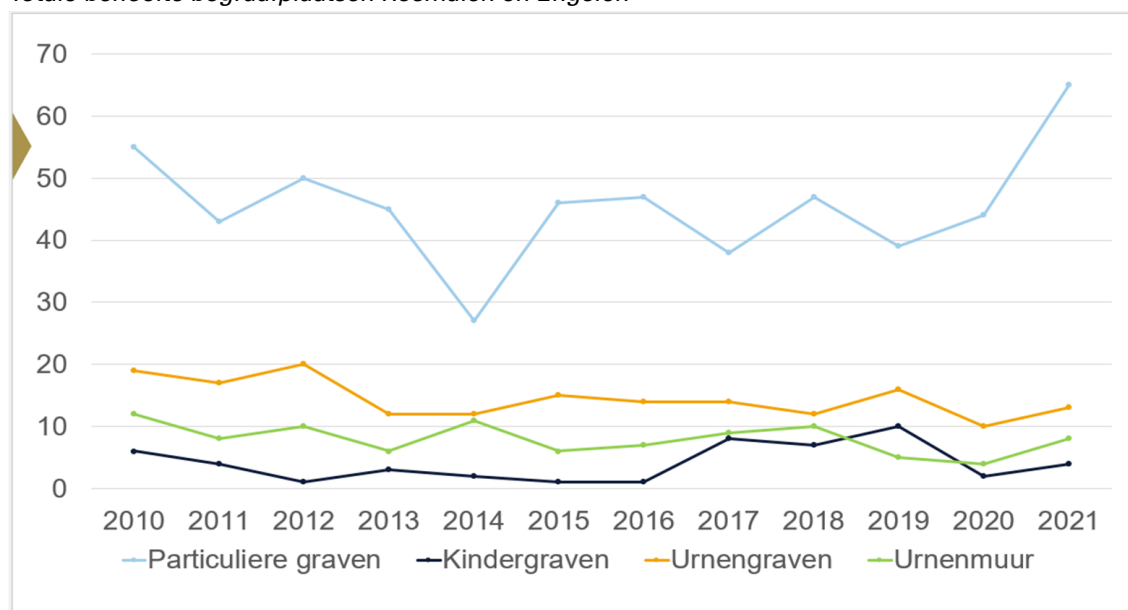
Prognose behoefte

Uitgangspunten

De huidige behoefte aan nieuwe graven in de periode 2012-2021 is de basis voor de prognose. De bijzettingen in een reeds uitgegeven graf zijn buiten beschouwing gelaten.

De gemiddelde jaarlijkse behoefte in deze periode is als uitgangspunt genomen voor de huidige behoefte.

Totale behoefte begraafplaatsen Rosmalen en Engelen

Lijkbezorging - Totaal Rosmalen en Engelen - 2010 - 2021

Nieuwe graven/nissen 2012-2021

	Rosmalen gemiddeld aantal/jaar	Engelen gemiddeld aantal/jaar
Particuliere graven	11,9	3
Particuliere islamitische graven	12,0	
Particuliere kindergraven	3,9	
Particuliere urnengraven	11,0	
Particuliere urnennissen	5,1	1,2

Behoeftte nieuwe graven en nissen 2012-2021

Behoeftte tot 2070

Voor de begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen is de (globale) behoefte bepaald voor de periode tot 2070. In de praktijk blijkt dat globaal de belangstelling voor een graf ca. 40 jaar is. In de prognose volgen we de periode-indeling van het CBS, verdeeld in tijdvakken van 10 jaar. Daarom kiezen we voor de periode tot 2070.

Uitgangspunt voor de prognose is de ontwikkeling van het landelijk sterftcijfer volgens het CBS. Voor de berekening gaan we er vervolgens vanuit dat de ontwikkeling van het aantal lijkbezorgingen op de begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen de trend volgt van het landelijke sterftcijfer. In de onderstaande tabel is daarvoor een index bepaald. De toegepaste index in de tabel is de verhouding tussen het aantal overledenen in het betreffende jaar ten opzichte van het basisjaar 2023.

De berekende index is aangehouden als ontwikkeling van de lijkbezorging op de begraafplaatsen in Rosmalen en Engelen.

Prognose jaarlijkse behoefte	2030	2040	2050	2060	2070

Nieuwe graven en nissen	<i>Gemiddeld aantal / jaar</i>				
Rosmalen					
Particuliere graven	12,4	14,0	14,7	14,7	13,6
Particuliere islamitische graven	12,5	14,1	14,8	14,7	13,6
Particuliere kindergraven	4,1	4,6	4,8	4,8	4,4
Particuliere urnengraven	11,5	12,9	13,6	13,6	12,6
Part. urnennissen	5,4	6,0	6,4	6,3	5,9
Engelen					
Particuliere graven	3,1	3,5	3,7	3,7	3,4
Particuliere kindergraven					
Particuliere urnengraven					
Particuliere urnennissen	1,2	1,4	1,4	1,4	1,3

Jaarlijkse behoefte nieuwe graven en nissen 2030-2070

Rekenresultaat

De navolgende tabel geeft de prognose van de behoefte aan nieuwe graven. De tabel vermeldt het jaarlijkse gemiddelde aantal in stappen van 10 jaar.

Prognose behoefte Nieuwe graven en nissen	2024-2030	2031-2040	2041-2050	2051-2060	2061-2070
	<i>Totaal aantal gedurende periode</i>				
Rosmalen					
Particuliere graven	85,3	132,1	143,6	147,0	141,2
Particuliere islamitische graven	85,7	70,3	136,4	144,0	142,3
Particuliere kindergraven	27,8	43,1	46,9	48,0	46,1
Particuliere urnengraven	78,8	122,1	132,8	135,9	130,6
Particuliere urnennissen	36,8	56,9	61,9	63,4	60,9
Engelen	2024-2030	2031-2040	2041-2050	2051-2060	2061-2070
Particuliere graven	21,4	33,2	36,1	36,9	35,5
Particuliere kindergraven					
Particuliere urnengraven					
Particuliere urnennissen	8,3	12,9	14,0	14,4	13,8

Periodieke behoefte nieuwe graven en nissen 2030-2070

De navolgende tabel geeft de cumulatieve behoefte weer voor dezelfde perioden.

Prognose behoefte Nieuwe graven en nissen	2024-2030	2024-2040	2024-2050	2024-2060	2024-2070
	<i>Totaal aantal cumulatief</i>				
Rosmalen					
Particuliere graven	85,3	217,3	361,0	507,9	649,2
Particuliere islamitische graven	85,7	156,0	292,5	436,5	578,7
Particuliere kindergraven	27,8	71,0	117,9	165,9	212,0
Particuliere urnengraven	78,8	200,9	333,7	469,7	600,2
Particuliere urnennissen	36,8	93,7	155,6	218,9	279,8
Engelen	2024-2030	2024-2040	2024-2050	2024-2060	2024-2070
Particuliere graven	21,4	54,6	90,7	127,6	163,1
Particuliere kindergraven					
Particuliere urnengraven					
Particuliere urnennissen	8,3	21,2	35,3	49,6	63,4

Cumulatieve behoefte nieuwe graven en nissen 2030-2070

Capaciteit

Beschikbare capaciteit

De beschikbare capaciteit is het aantal lege graven dat direct in gebruik kan worden genomen. Onderstaande tabel geeft de beschikbare capaciteit weer per 1/4/2024.

Vergelijking

De resultaten van de voorgaande behoeftebepaling zijn vergeleken met de beschikbare capaciteit, zie navolgende tabellen. Dit geeft een beeld van de termijn dat met de beschikbare capaciteit in de behoefte kan worden voorzien.

Beschikbare capaciteit

	Beschikbaar	Ruimte tot
Rosmalen		
Particuliere graven	222,0	2042
Particuliere islamitische graven	115,0	2033
Part. kindergraven	20,0	2028
Part. urnengraven	112	2034
Part. urnennissen	156	2050
Engelen		
Particuliere graven	50,0	2040
Part. kindergraven	10,0	
Part. urnengraven		
Part. urnennissen	4,0	2026

Beschikbare capaciteit - april 2024

Effect ruimen van graven

De situatie is echter gunstiger dan dat de bovenstaande tabel doet vermoeden. Omdat tussentijds graven en urnennissen worden geruimd en opnieuw worden uitgegeven is de werkelijke jaarlijkse behoefte aan nieuwe graven en urnennissen lager.

Niet ingerichte delen

In bovenstaande tabel is de optionele capaciteit van de nog niet ingerichte delen vooralsnog buiten beschouwing gelaten. Onderstaande tabel geeft een schatting van het aantal graven dat hier kan worden uitgegeven.

Door de ingebruikname van de niet ingerichte velden is er nog voor langere termijn begraafcapaciteit beschikbaar op begraafplaats Rosmalen.

Vrij gedeelte (niet ingericht / 'braakliggend')

- optie volledig natuurlijke graven 2-diep:

aantal natuurlijke graven 2-diep	vrij	150 -200

- optie natuurlijke graven en islamitisch:

aantal natuurlijke graven 2-diep	vrij	75 -100

aantal islamitische graven volwassene 1-diep	vrij	100-125

Beschikbare capaciteit niet ingerichte delen - april 2024

Bijlage 4. Begroting 2024

Overzicht financiën gemeentelijke begraafplaatsen 's-Hertogenbosch

Begroting 2024 na wijzigingen (tussentijdse bijstellingen van de begroting)

Omschrijving	Som van Begroting 2024
Kapitaallasten investeringen (rente en afschrijving)	€ 30.230
Belastingen en heffingen	€ 3.200
Verzekeringen	€ 1.640
Energie en water	€ 5.228
Onderhoud begraafplaats	€ 81.660
Inzet personeel	€ 16.360
Overige kosten	€ 430
Onderhoud vastgoed (klein onderhoud + dotatie voorziening)	€ 51.130
Overhead	€ 6.870
Huurinkomsten	€-13.610
TOTAAL	€183.138
Geraamde opbrengsten	€ -153.840
Begroot dekkingspercentage	84%

Bijlage 5. Vergelijking regionale tarieven

In de navolgende grafieken en tabellen worden de regionale begraaf tarieven van 2024 met elkaar vergeleken. De vergelijking is gebaseerd op de totale kosten in de verschillende gemeenten in de volgende situaties:

- de kosten bij de eerste begraafing in een dubbel particulier graf (2 diep of 2 naast elkaar);
- de kosten bij de begraafing in een algemeen graf;
- de kosten bij de eerste plaatsing van een urn in een urnennis;
- de kosten bij de eerste plaatsing van een urn in een urnengraf.

Voor deze situaties is gekeken naar de totale kosten van:

- begraafrecht (het tarief voor het begraven van de overledene of het plaatsen van de urn);
- grafrecht / gebruiksrecht voor de volledige termijn bij eerste uitgave (dus zonder eventuele verlenging);
- onderhoudsrecht (algemeen onderhoud en/of onderhoud grafbedekking, indien van toepassing) afgekocht voor de volledige termijn bij eerste uitgave;
- vergunning plaatsen gedenkteken;
- administratiekosten.

De grafieken en de tabellen geven de totale kosten weer van de huidige tarieven van 's-Hertogenbosch (gemeente en begraafplaatsen Solamen) en de omliggende gemeenten.

Regionale tarieven 2024 - gemeentelijke begraafplaatsen										
	's-Hertogenbosch	Orthen	Kets- heuvel	Heusden	Vught	St Michiels- gestel	Bernheze	Oss	Maasdiel	Gemidd.
Algemeen graf										
Begraven	€ 1.144			10 jaar € 1.274	€ 835	€ 787			€ 899	
Gebruik				€ 817						
Onderhoud										
Vergunning gedenkteken					€ 102	€ 127			€ 252	
Administratie					€ 8					
Totaal	€ 1.144			€ 2.091	€ 945	€ 914			€ 1.151	€ 1.249
Particulier graf (volw. - 2 personen)										
Begraven	€ 578	€ 635	€ 695	€ 1.274	€ 835	€ 477	€ 1.084	€ 800	€ 899	
Uitsluitend recht	€ 1.954	€ 1.030	€ 1.485	€ 3.133	€ 2.740	€ 1.576	€ 1.690	€ 800	€ 4.302	
Onderhoud		€ 805	€ 960					€ 1.000		
Vergunning gedenkteken					€ 102	€ 127			€ 252	
Administratie					€ 8					
Totaal	€ 2.532	€ 2.470	€ 3.140	€ 4.407	€ 3.685	€ 2.180	€ 2.774	€ 2.600	€ 5.453	€ 3.249
Particulier urnengraf										
Plaatsen urn	€ 193	€ 215		€ 193	€ 159	€ 215		€ 300	€ 320	
Uitsluitend recht	€ 978	€ 425		€ 939	€ 1.014	€ 787		€ 440	€ 805	
Onderhoud		€ 335						€ 800		
Vergunning gedenkteken					€ 102				€ 252	
Administratie					€ 8					
Totaal	€ 1.171	€ 975		€ 1.132	€ 1.283	€ 1.002		€ 1.540	€ 1.377	€ 1.211
Particuliere urnennis (2 uren)										
Plaatsen urn	€ 193	€ 215		€ 290			€ 371	€ 240	€ 320	
Uitsluitend recht	€ 2.000	€ 3.775		€ 1.157			€ 1.690	€ 400	€ 805	
Onderhoud		€ 380						€ 550		
Vergunning gedenkteken										
Administratie										
Totaal	€ 2.193	€ 4.370		€ 1.447			€ 2.061	€ 1.190	€ 1.125	€ 2.064
Verstrooien as	€ 161	€ 140		€ 106				€ 240		€ 162

